

Forum Standaardisatie

Expertadvies Webrichtlijnen versie 2

Datum 8 augustus 2016

Colofon

Projectnaam	Expertadvies Webrichtlijnen versie 2
Versienummer	1.0
Locatie	Den Haag
Organisatie	Forum Standaardisatie Postbus 96810 2509 JE Den Haag forumstandaardisatie@logius.nl
Auteur(s)	Douwe Horst
Onafhankelijk voorzitter	Roy Tomeij

Inhoud

Colofon	2
Inhoud.....	3
Forumadvies & Managementsamenvatting	4
<i>Vragen in de openbare consultatie</i>	<i>4</i>
<i>Advies aan het Forum.....</i>	<i>4</i>
<i>Het functioneel en organisatorisch toepassingsgebied.....</i>	<i>6</i>
<i>Waar gaat het inhoudelijk over?</i>	<i>7</i>
<i>Toelichting over het proces?.....</i>	<i>7</i>
<i>Hoe scoort de standaard op de toetsingscriteria?</i>	<i>8</i>
<i>Welke additionele adviezen zijn er ten aanzien van de adoptie van de standaard?</i>	<i>9</i>
1 Doelstelling expertadvies	11
1.1 <i>Achtergrond</i>	<i>11</i>
1.2 <i>Doelstelling expertadvies</i>	<i>11</i>
1.3 <i>Doorlopen proces.....</i>	<i>11</i>
1.4 <i>Vervolg.....</i>	<i>12</i>
1.5 <i>Samenstelling expertgroep.....</i>	<i>12</i>
1.6 <i>Leeswijzer.....</i>	<i>13</i>
2 Toepassings- en werkingsgebied	14
2.1 <i>Toelichting EN 301 549 en Principe Universeel</i>	<i>14</i>
2.2 <i>Functioneel toepassingsgebied.....</i>	<i>17</i>
2.3 <i>Organisatorisch werkingsgebied</i>	<i>18</i>
3 Toetsing van standaarden aan criteria	19
3.1 <i>Toegevoegde waarde.....</i>	<i>19</i>
3.2 <i>Open standaardisatieproces</i>	<i>23</i>
3.3 <i>Draagvlak</i>	<i>27</i>
3.4 <i>Opname bevordert adoptie.....</i>	<i>30</i>
4 Adoptieactiviteiten.....	33

Forumadvies & Managementsamenvatting

Vragen in de openbare consultatie

Naar aanleiding van het opgestelde expertadvies wordt de lezer, naast een reactie op het document zelf, gevraagd in te gaan op:

- Is er meer informatie te geven dan nu beschreven staat in het document over het daadwerkelijk gebruik van EN 301 549, de beheerdocumentatie en de bijkomende kosten bij gebruik van de standaard?
- Staat u achter de uitspraak van de expertgroep dat Principe Universeel doorontwikkeling behoeft op de genoemde punten om voldoende aan te sluiten op de praktijk?
- Er is nog onduidelijkheid over het budget voor doorontwikkeling van Principe Universeel. Als blijkt dat er geen budget komt voor doorontwikkeling van Principe Universeel is dan pas toe of leg uit of aanbevolen de plek waar de standaard moet worden opgenomen?

Advies aan het Forum

Er is op basis van de expertbijeenkomst en aanvullingen van experts na de bijeenkomst over welke standaarden er na toetsing op de lijst met open standaarden zouden moeten worden opgenomen twee adviezen opgesteld.

Advies 1: Wat nemen we op op de lijst?

Het advies van de expertgroep vanuit consensus is om de volledige standaard EN 301 549 versie 1.1.2 op te nemen op de lijst met open standaarden voor 'pas toe of leg uit'. Deze vervangt daarmee de Webrichtlijnen versie 2. De experts vonden het belangrijk om aan te sluiten op wat vanuit Europa wordt gecommuniceerd en dus aan te sluiten bij de Europese ontwikkelingen door EN 301 549 op te nemen en niet slechts onderdelen.

Daarnaast heeft het de voorkeur ook WCAG 2.0 te behouden op de lijst, de huidige technische standaard welke nu onderdeel is van Webrichtlijnen versie 2 en van EN 301 549. Op de lijst is dan 'digitoegankelijkheid' te vinden, waaronder de twee standaarden zijn terug te vinden. De reden hiervoor is in communicatie de juiste doelgroepen te kunnen bereiken. Bij inkoop zal men sneller EN 301 549 gebruiken en techneuten juist WCAG 2.0.

Er is daarnaast bevestigd door de expertgroep dat EN 301 549 meer is dan alleen technische specificaties. De EN bestaat namelijk uit:

De technische specificaties:

- Hoofdstuk 9: Web
- Hoofdstuk 10: Non-web documenten
- Hoofdstuk 11: Non-web software

Proces/functionele specificaties:

- Hoofdstuk 3: Definities en afkortingen
- Hoofdstuk 4: Functionele prestatie
- Hoofdstuk 5: Generieke eisen
- Hoofdstuk 6: ICT met twee-weg stem communicatie
- Hoofdstuk 7: ICT met video mogelijkheden
- Hoofdstuk 8: Hardware

Daarmee is het niet louter een technische standaard, maar bestaat het ook uit onderdelen die iets zeggen over het proces. Aangezien het Forum in principe geen processtandaarden opneemt op de lijst, maar dit niet per definitie uitsluit, stelt de expertgroep voor om de volledige standaard op te nemen. De expertgroep geeft wel aan dat als het Forum besluit dat opname van de volledige standaard niet past bij het beleid van het Forum, het van mening is om van EN 301 549 alleen te verwijzen naar de technische specificaties die nu ook voor Webrichtlijnen versie 2 bekend zijn, oftewel hetzelfde functioneel toepassingsgebied. Dit betreft hoofdstuk 9. Als experts tot de conclusie komen dat het functioneel toepassingsgebied moet worden aangepast dan kan overwogen worden om meer hoofdstukken verplicht te stellen.

In de toelichting op de standaard moet de technische specificatie wel duidelijk gemaakt worden. Omdat WCAG 2.0 bij een ontwikkelaar veel bekender is dan EN, terwijl voor een inkoper de EN aansprekender is. Het advies is dan ook om in communicatie te spreken over digitoegankelijkheid en niet over EN of WCAG. Per doelgroep kan dan worden aangegeven wat van belang is.

Advies 2: wat te doen met Principe Universeel?

Het tweede advies van de expertgroep gaat over 'Principe Universeel'. Dit onderdeel gaat over de bouwkwiteit van websites en is nu onderdeel van de Webrichtlijnen versie 2 zoals deze op de 'pas toe of leg uit'-lijst staat. De indiener heeft de standaard aangemeld voor opname op de lijst met aanbevolen standaarden, aangezien dit meer in lijn ligt met de Europese ontwikkelingen om naast de Europese standaard geen andere standaarden dan die betrekking hebben op de Europese standaard te verplichten.

De expertgroep accepteert de aan de indiener gecommuniceerde uitspraak van de Europese Commissie dat het niet langer mogelijk is om onderdelen van de Europese standaard EN 301 549 als één gezamenlijke standaard

met Principe Universeel op de lijst met open standaarden te vermelden. In verdere reactie daarop is de expertgroep gelijkgestemd in het standpunt dat het Principe Universeel wel op de lijst met open standaarden hoort te staan, echter een meerderheid geeft aan de standaard voor 'pas toe of leg uit' op de lijst op te willen nemen aangezien het belang van bouwkwaliteit voor websites als zeer belangrijk wordt ervaren. Waarbij wordt aangegeven dat Principe Universeel zoals deze nu bestaat niet meer actueel is en niet goed aansluit op de praktijk. De standaard zal dan ook doorontwikkeld moeten worden door meer en betere criteria wil het dienen als goede standaard voor bouwkwaliteit. Experts onderstrepen dat Principe Universeel technologie-onafhankelijker moet worden en breder inzetbaar. Ter voorbeeld is het met nieuwe technieken lastig om te voldoen, zoals met JavaScript frameworks. De beheerorganisatie zou hierin een actieve rol moeten nemen. Echter, voor Principe Universeel is nog geen budget voor doorontwikkeling van de standaard beschikbaar. Het is voor de experts een harde eis dat er doorontwikkeling komt. Dit zou betekenen dat als er geen doorontwikkeling komt de standaard niet meer verplicht gesteld wordt. Als dit wel het geval is uiteraard wel.

Hierdoor zou de huidige situatie voor Principe Universeel in een soortelijke situatie wellicht voortgezet kunnen worden als nu het geval is, met als wijziging dat deze als aparte standaard op de lijst opgenomen wordt i.p.v. als onderdeel van de Webrichtlijnen versie 2. Er zijn ook experts die Principe Universeel graag als aanbevolen standaard op de lijst met open standaarden als het meest geschikt zien, met name ook omdat deze niet goed aansluit op de praktijk en een verplichting daardoor te zwaar is. Hierdoor is er geen sprake van duidelijke consensus of aanbevolen of pas toe of leg uit het meest wenselijk is. Er is geen consensus nodig, het expertadvies dient als advies aan het Forum, het Forum zal vervolgens een besluit nemen.

Reacties uit de openbare consultatie zullen aan dit advies worden toegevoegd om te bepalen welk beeld ontstaat over het te communiceren advies richting het Forum.

Het functioneel en organisatorisch toepassingsgebied

Voorgesteld wordt om het functioneel toepassingsgebied van de Webrichtlijnen versie 2 niet te wijzigen voor EN 301549. Als functioneel toepassingsgebied voor EN 301 549 wordt voorgesteld:

De standaard is van toepassing voor webgebaseerde informatie-, interactie-, transactie- en participatiediensten.

Zodra er meer bekend is over H10 non-web documenten (digitale documenten die niet online worden aangeboden) en H11 non-web software (mobiele applicaties) kan het toepassingsgebied breder worden gemaakt. Op dit moment geven de experts de voorkeur aan het huidige toepassingsgebied.

Toelichting: Het toepassingsgebied heeft betrekking op webgebaseerde diensten aan burgers, bedrijven en andere overheden. Dit sluit aan bij de scope van Forum en College Standaardisatie die wel inter-organisationale en niet intra-organisationale interoperabiliteit omvat. 'Pas toe of leg uit' geldt dus strikt genomen niet voor intranet-websites die alleen intern binnen een overheidsorganisatie worden gebruikt. Het is daarom zeer aan te bevelen om ook voor intranetten de EN 301 549 toe te passen.

Als functioneel toepassingsgebied voor Principe Universeel wordt voorgesteld:

De standaard is van toepassing voor het waarborgen van de bouwkwaliteit van webgebaseerde informatie-, interactie-, transactie- en participatiediensten.

Het voorstel is om het toepassingsgebied uit te breiden zodra dit het geval is voor en aansluitend op EN 301 549.

Als organisatorisch werkingsgebied wordt geadviseerd:

Nederlandse overheden (Rijk, provincies, gemeenten en waterschappen) en instellingen uit de (semi-) publieke sector.

Waar gaat het inhoudelijk over?

De standaarden Webrichtlijnen versie 2 (uitgezonderd Principe Universeel) en EN 301 549 voorzien in het toegankelijk maken van ICT-producten en -diensten (EN 301 549 geldt ook voor non-web documenten en non-web software). Op het moment dat de voorschriften uit deze standaarden, bestaande uit enkele principes, worden nageleefd kunnen mensen die anders geen toegang hadden, zoals mensen met een functiebeperking, ook gebruik maken van deze websites.

Europese ontwikkelingen zorgen er voor dat aankomende wettelijke verplichtingen voor het organiseren van deze toegankelijkheid zullen worden ingesteld. Deze wettelijke verplichtingen hebben daardoor gevolgen voor Webrichtlijnen versie 2 op de lijst met open standaarden. De relatie met de nieuwe standaard EN 301 549 laat zien welke mogelijke stappen er ondernomen kunnen worden om aan de wettelijke verplichtingen te voldoen.

Toelichting over het proces?

Na de expertbijeenkomst hebben de experts aanullingen gegeven op het concept expertadvies en is voldoende informatie gegeven om dit door de voorzitter en de proceduregebegeleider tot expertadvies op te stellen. Dat wil ook zeggen dat de inhoudelijke overwegingen grotendeels met elkaar overeen kwamen. Alleen op het punt van opname van Principe Universeel voor pas toe of leg uit (de meerderheid) of aanbevolen (een kleinere

groep experts) bestaat nog verschil van mening. Een belangrijk aandachtspunt hierbij is de doorontwikkeling van Principe Universeel.

Het expertadvies is op dit moment in openbare consultatie. Er zijn aanvullende vragen over het expertadvies gesteld waar een ieder, net als op het document zelf, gedurende de openbare consultatie op kan reageren.

Het Forum Standaardisatie zal op basis van de uitkomst uit de openbare consultatie een advies aan het Nationaal Beraad opstellen. Het Nationaal Beraad bepaalt uiteindelijk op basis van het advies van het Forum of de de aangemelde versie van de standaard op de 'pas toe of leg uit'-lijst komt.

Hoe scoort de standaard op de toetsingscriteria?

Toegevoegde waarde

Voor EN 301 549 is vastgesteld dat deze als Europese standaard wettelijk verplicht gaat worden. De meerwaarde van de standaard en de relatie met andere standaarden is daarmee ondervangen. Wel is nog onduidelijk welke kosten de standaard exact met zich mee gaat brengen. Dit moet blijken uit het daadwerkelijke gebruik.

Voor Principe Universeel zijn de experts het erover eens dat de richtlijnen van Principe Universeel van bouwkwaliteit zorgen voor duurzaamheid, hergebruik en het conform afspraken werken. Wel is geconstateerd dat een deel van de standaard doorontwikkeld dient te worden en daarin nog niet voldoende aansluit op de praktijk en de standaard EN 301 549.

Open standaardisatieproces

Voor EN 301 549 is nog niet alle informatie over het beheer beschikbaar. Over het algemeen mag van een organisatie als ETSI aangenomen worden dat dit goed geregeld is. In het adoptieadvies is opgenomen deze informatie aan te leveren.

De voorlopige conclusie voor Principe Universeel is dat benodigde beheerdocumentatie beschikbaar is maar er volgens de expertgroep in de praktijk blijkt dat doorontwikkeling nodig is om aan te sluiten bij de belangen die er zijn voor bouwkwaliteit en daarmee een actuele standaard te kunnen gebruiken. De standaard zal dan meer en betere criteria nodig hebben wil het dienen als goede standaard voor bouwkwaliteit. Experts onderstrepen dat Principe Universeel technologie-onafhankelijker moet worden en breder inzetbaar. Ter voorbeeld is het met nieuwe technieken lastig om te voldoen, zoals met JavaScript frameworks. Er is voornamelijk geen budget voor deze doorontwikkeling, dit zal in de loop der tijd duidelijk moeten worden. De experts gaven aan dat het een harde eis is

dat deze doorontwikkeling er komt, als deze doorontwikkeling uitblijft kan het betekenen dat het geen verplichte standaard meer is.

Draagvlak

De standaard EN 301 549 heeft de Europese landen als belangrijkste stakeholder achter zich en laat voldoende indirect gebruik zien via WCAG 2.0. Er is nog onvoldoende duidelijkheid over het daadwerkelijke gebruik, echter aangezien er een wettelijke verplichting komt voor het toepassen van de standaard is de verwachting dat de standaard breed gebruikt gaat worden.

Voor Principe Universeel spreken voldoende organisaties zich uit voor het belang van de standaard. Er wordt ook breed gebruik gemaakt van de standaard. Een belangrijk aandachtspunt is dat experts hebben uitgesproken doorontwikkeling van de standaard als harde eis te zien om de standaard te verplichten. Als er geen doorontwikkeling komt kan dit betekenen dat de standaard niet meer verplicht wordt gesteld. Als dit wel gebeurt kan de standaard op voldoende positieve signalen voor toekomstig gebruik rekenen. Dit moet worden afgewacht. In het adoptieadvies is een oproep gedaan aan BZK om hier duidelijkheid in te geven.

Opname bevordert de adoptie

Voor EN 301 549 is pas toe of leg uit het passende middel gezien de aankomende wettelijke verplichting. Voor Principe Universeel moet uit de openbare consultatie blijken of de doorontwikkeling van Principe Universeel een verplichting wel of niet in de weg staat.

Welke additionele adviezen zijn er ten aanzien van de adoptie van de standaard?

De expertgroep doet het Nationaal Beraad de aanbeveling om bij de opname op de lijst voor 'pas toe of leg uit' ten aanzien van de adoptie van EN 301 549 en Principe Universeel de volgende oproepen te doen:

- Het opstellen van een Duidelijke Roadmap (o.a. infographic) door BZK over de verplichting en hoe te komen tot implementatie. Het verzoek om dit duidelijk op de website digitoegankelijk.nl te plaatsen zodat voor iedereen duidelijk is wat er staat te gebeuren door adequate informatie en inzicht in beleidsontwikkelingen.
- Gegeven de maatschappelijke betrokkenheid rond dit onderwerp, vanuit BZK zorgvuldig te communiceren en ervoor te zorgen dat de juiste organisaties betrokken zijn. Daarnaast heeft de indiener aangegeven om de voorgenomen wijziging duidelijk en breed te communiceren.

- De oproep aan BZK en beheerorganisatie Logius om te zorgen voor de doorontwikkeling van het Principe Universeel. De standaard zal dan doorontwikkeld moeten worden door meer en betere criteria wil het dienen als goede standaard voor bouwkwaliteit. Experts onderstrepen dat Principe Universeel technologie-onafhankelijker moet worden en breder inzetbaar. Ter voorbeeld is het met nieuwe technieken lastig om te voldoen, zoals met JavaScript frameworks. Aangezien EN 301 549 naast webdocumenten ook over non-web documenten en non-web software gaat is de aanbeveling om hier voor bouwkwaliteit op aan te gaan sluiten. Mocht in de praktijk blijken dat de doorontwikkeling van Principe Universeel niet tot stand wordt gebracht, dan kan dit betekenen dat de standaard niet op de lijst met open standaarden kan staan aangezien dan niet aan de criteria wordt voldaan. CRvM (College voor de Rechten van de Mens) zou een goede partner zijn voor het monitoren en evalueren van de voortgang.
- De oproep aan BZK om de ontwikkelingen te volgen van de nieuwe ISO standaard (ISO standaard ISO/IEC 30071-1 Code of Practice creating Accessible ICT Products and Services) voor borging van processen en dit aan te laten sluiten met Principe Universeel. De experts geven aan dat er grote behoefte is. Goede borging binnen organisatorische processen draagt er toe bij dat websites die toegankelijk gebouwd worden dat ook blijven bij doorontwikkeling.
- De oproep aan de Europese commissie om in een vertaling van EN 301 549 te voorzien.
- De Oproep aan ETSI om inzicht te geven in de beheerdocumentatie van EN 301 549
- De oproep aan organisaties om gebruikerstesten uit te voeren. Het bouwen van een website volgens de toegankelijkheidseisen van de EN 301 549 standaard alleen is niet voldoende. Laat voor lancering van een online dienst ook een gebruikerstest uitvoeren door een representatieve groep mensen met een functiebeperking. Hierbij wordt gecontroleerd of de website in de praktijk ook echt goed toegankelijk is voor mensen met een visuele, auditieve, motorische en of andere beperking. Herhaal deze gebruikerstest voor belangrijke updates om de toegankelijkheid van de online dienst blijvend te borgen.

1 Doelstelling expertadvies

1.1 Achtergrond

Het gebruik van open standaarden en het voorkomen van vendor lock-in is een van de doelstellingen van de Nederlandse overheid. Dit beleid wordt herbevestigd in actieplan "Open overheid", de digitale agenda 2011-2015, de digitale agenda 2017 en de kabinetsreactie op het rapport Elias. Deze plannen onderstrepen de noodzaak van het zoveel mogelijk meenemen van open standaarden bij het ontwerpen van informatiesystemen.

Een van de maatregelen om de adoptie van standaarden te bevorderen is het beheren van een lijst met open standaarden, die vallen onder het principe 'pas toe of leg uit' of "aanbevolen". Het Nationaal Beraad Digitale Overheid spreekt zich uit over de standaarden die op de lijst zullen worden opgenomen, o.a. op basis van een expertbeoordeling van de standaard. Het Nationaal Beraad wordt geadviseerd door het Forum Standaardisatie. Het Bureau Forum Standaardisatie ondersteunt beide instellingen.

1.2 Doelstelling expertadvies

Onderwerp van dit expertadvies is een aanpassing van Webrichtlijnen versie 2. Het aanpassingsverzoek is ingediend door het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK).

Doel van dit advies is om, aan de hand van de criteria vastgesteld door het Forum Standaardisatie, vast te stellen:

1. Het aanpassen van de standaard Webrichtlijnen versie 2 van de 'pas toe of leg uit'-lijst en deze te vervangen voor de Europese standaard voor toegankelijkheid van ICT-producten en -diensten EN 301 549 en WCAG 2.0 als afzonderlijke standaard op de lijst te laten staan;
2. De nationale standaard voor bouwkwaliteit, het Principe Universeel, en op dit moment onderdeel van Webrichtlijnen versie 2 op de lijst met open standaarden te houden. Uit de openbare consultatie moet blijken of een duidelijk beeld ontstaat of aanbevolen of 'pas toe of leg uit' het meest geschikt is.

1.3 Doorlopen proces

Voor het opstellen van dit expertadvies is de volgende procedure doorlopen:

- Op 26 april 2016 is het verzoek om de Webrichtlijnen versie 2 te wijzigen aangemeld door het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK). Op 11 mei 2016 heeft een intakegesprek plaatsgevonden en op 31 mei een nader informerend gesprek. Hierbij is gekeken of alle basisinformatie aanwezig is en welk scenario het best past bij de nieuwe ontwikkelingen. Daarnaast is vooruitgeblikt

op de procedure en welke organisaties betrokken moeten worden. Dit is opgenomen in het intakeadvies.

- Op basis van het intakeadvies is op 8 juni 2016 door de stuurgroep besloten de aanmelding in procedure te nemen. Op basis van dit besluit is een expertgroep samengesteld en een voorzitter aangesteld. Op basis van de aanmelding en de intake is een voorbereidingsdossier opgesteld voor de leden van de expertgroep.
- De expertgroep is op 7 juli 2016 bijeen gekomen om de bevindingen in het algemeen en de geïdentificeerde aandachtspunten in het bijzonder te bespreken. Het voorbereidingsdocument was opgesteld als inhoudelijke leidraad voor de bespreking. Tijdens deze bijeenkomst is vanwege meerdere inhoudelijke discussies alleen stil gestaan bij hoe de omschrijving van hetgeen te toetsen moest zijn. Hierdoor is niet toegekomen aan het bespreken van het functioneel- en organisatorisch werkingsgebied, evenals de toetsingscriteria. Wel is door de experts een conclusie uitgesproken over wat er getoetst zou moeten worden.
- Na de expertbijeenkomst hebben de experts aanullingen gegeven op het concept expertadvies en is voldoende informatie gegeven om dit door de voorzitter en de proceduregebegeleider tot expertadvies op te stellen. Dat wil ook zeggen dat de inhoudelijke overwegingen grotendeels met elkaar overeen kwamen. Alleen op het punt van opname van Principe Universeel voor pas toe of leg uit (de meerderheid) of aanbevolen (een kleinere groep experts) bestaat nog verschil van mening. Een belangrijk aandachtspunt hierbij is de doorontwikkeling van Principe Universeel.

1.4 Vervolg

Het expertadvies is op dit moment in openbare consultatie. Er zijn aanvullende vragen over het expertadvies gesteld waar een ieder, net als op het document zelf, gedurende de openbare consultatie op kan reageren.

Het Forum Standaardisatie zal op basis van de uitkomst uit de openbare consultatie een advies aan het Nationaal Beraad opstellen. Het Nationaal Beraad bepaalt uiteindelijk op basis van het advies van het Forum of de de aangemelde versie van de standaard op de 'pas toe of leg uit'-lijst komt.

1.5 Samenstelling expertgroep

Het Forum streeft naar een zo representatief mogelijke expertgroep, met een evenwichtige vertegenwoordiging van (toekomstige) gebruikers (zowel publiek als privaat), leveranciers, wetenschappers en andere kennishebbers. Daarnaast wordt een onafhankelijke voorzitter aangesteld om de expertgroep te leiden en als verantwoordelijke op te treden voor het uiteindelijke expertadvies.

Als voorzitter treedt op: Roy Tomeij, associate bij Verdonck, Klooster & Associates (VKA). Douwe Horst, consultant bij VKA, begeleidt de experttoetsing in opdracht van het Bureau Forum Standaardisatie.

Aan de expertbijeenkomst hebben deelgenomen:

- Leon van de Ven – Ministerie van BZK (Indiener)
- Alexander Fase – Logius (Indiener)
- Walter van Opzeeland – Oogvereniging/Maculavereniging
- Eva Westerhoff - Dovenschap
- Jules Ernst - 200 OK
- Iacobien Riezebosch - Firm Ground/Iacobien/documenten-en-toegankelijkheid.nl
- Twan Meijerink - Sim Group
- Janita Top - Fronteers
- Dick van den Berg - KOOP
- Bram Duvigneau - Firm Ground/Mean IT Consultancy
- Jeroen Hulscher - AskAtticus
- Marc van de Graaf - AZ/DPC
- Marijke van Grafhorst – Duo decimo
- Ric van Westreenen - TYPO3 Rotterdam
- Jake Abma - ING
- Marel van Bommel - SiteImprove
- Ron Beenen - Stichting Accessibility
- Lammie van der Schoot - RDW
- Jacqueline de Zoete - Gemeente Den Haag
- Raph de Rooij – BZK / CIO Rijk

Lancelot Schellevis en Han Zuidweg van het Bureau Forum Standaardisatie waren als toehoorder bij de expertbijeenkomst aanwezig.

1.6 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 wordt beschreven in welke gevallen de standaarden functioneel gezien gebruikt zouden moeten worden (functioneel toepassingsgebied) en door welke organisaties deze gebruikt zouden moeten worden (organisatorisch werkingsgebied).

Om te bepalen of de standaarden opgenomen moeten worden op de lijst met standaarden, zijn deze getoetst aan een viertal vastgestelde criteria. In hoofdstuk 3 staat het resultaat van deze toetsing.

2 Toepassings- en werkingsgebied

Van overheidsorganisaties wordt verwacht dat zij de lijst met open standaarden hanteren bij aanbestedingstrajecten volgens het 'pas toe of leg uit'-regime. Afhankelijk van de aan te schaffen functionaliteit zal bepaald moeten worden welke koppelvlakken geïmplementeerd moeten worden, en welke standaarden uit de lijst hiervoor ingezet dienen te worden. Om dit te kunnen doen heeft de expertgroep gekeken in welke gevallen de standaarden functioneel gezien gebruikt zouden moeten worden (functioneel toepassingsgebied), en door welke organisaties deze gebruikt zouden moeten worden (organisatorisch werkingsgebied).

2.1 Toelichting EN 301 549 en Principe Universeel

De standaarden Webrichtlijnen versie 2 (uitgezonderd Principe Universeel) en EN 301 549 voorzien in het toegankelijk maken van ICT-producten en -diensten (EN 301 549 geldt ook voor non-web documenten en non-web software). Op het moment dat de voorschriften uit deze standaarden, bestaande uit enkele principes, worden nageleefd kunnen mensen die anders geen toegang hadden, zoals mensen met een functiebeperking, ook gebruik maken van deze websites.

Europese ontwikkelingen zorgen er voor dat aankomende wettelijke verplichtingen voor het organiseren van deze toegankelijkheid zullen worden ingesteld. Deze wettelijke verplichtingen hebben daardoor gevolgen voor Webrichtlijnen versie 2 op de lijst met open standaarden. De relatie met de nieuwe standaard EN 301 549 laat zien welke mogelijke stappen er ondernomen kunnen worden om aan de wettelijke verplichtingen te voldoen.

Internationale ontwikkelingen

Het verwijderingsverzoek van Webrichtlijnen versie 2 is ingediend vanwege drie Europese ontwikkelingen:

1. Ratificatie Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap¹. Ratificatie betekent dat het, in 2007 door Nederland ondertekende Verdrag van de Verenigde Naties, ook in Nederland in werking is getreden. Het Verdrag verplicht de lidstaten van de Verenigde Naties om maatregelen te nemen voor het garanderen van toegankelijke ICT voor personen met een handicap. Nakoming van deze internationaal rechtelijke verplichting kan worden bereikt door toepassing van EN 301 549.
2. Ontwikkeling Europese Unie Richtlijn toegankelijkheid overheidswebsites². Het voorstel voor een richtlijn inzake

¹ <https://www.mensenrechten.nl/dossier/nederland-en-het-verdrag-inzake-de-rechten-van-personen-met-een-handicap>.

² <http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2016/NL/1-2016-179-NL-F1-1.PDF>.

webtoegankelijkheid is op dit moment in behandeling en wordt naar verwachting dit najaar gepubliceerd. Na publicatie mag niet tegenstrijdig gehandeld worden met de Richtlijn, echter de Richtlijn is dan nog niet wettelijk verplicht. Deze overgangstermijn beslaat 21 maanden tot de invoering van de wet. In deze Richtlijn is de standaard EN 301 549 opgenomen als de te hanteren standaard binnen de EU. Dit heeft consequenties voor Webrichtlijnen versie 2 op de lijst met open standaarden, dit is uitgewerkt in de volgende paragraaf.

3. Adoptie van de richtlijn voor overheidsopdrachten (public procurement directive) die onder meer meebrengt dat de Europese standaard voor toegankelijke ICT-producten en -diensten (EN 301 549) moet worden gehanteerd bij de inkoop-aanbesteding door 'publiekrechtelijke instellingen'.

In de bijgevoegde bijlage zijn de ontwikkelingen opgenomen in een tijdslijn.

Gevolgen voor Webrichtlijnen versie 2

De Europese ontwikkelingen betekenen het volgende voor Webrichtlijnen versie 2:

1. Vanuit de aankomende Europese Richtlijn 'Toegankelijkheid overheidswebsites' mag een nationale standaard geen overlap in functioneel toepassingsgebied, geen andere naam en geen extra eisen hebben (zogenaamde goldplating) dan de te hanteren Europese standaard EN 301 549. Webrichtlijnen versie 2 is een nationale standaard, kent overlap met EN 301 549 en verzwaart de eisen met het 'Principe Universeel' dat zich niet richt op toegankelijkheid (goldplating). Daarnaast heeft het een andere naamgeving. Publicatie van sec de Europese standaard op de lijst met open standaarden is nodig om dit conflict met Webrichtlijnen versie 2 op te lossen. Het 'Principe Universeel' voor bouwkwaliteit (de manier van bouwen van websites) is dan ook als zelfstandige standaard ingediend zodat deze niet gekoppeld is aan EN 301 549. De indiener adviseert vanwege de Europese ontwikkelingen de standaard te plaatsen op de lijst met aanbevolen standaarden.
 2. Een wettelijke verplichting tot het toegankelijk maken van websites en mobiele applicaties van de overheid zou kunnen betekenen dat dit via de Wet Generieke Digitale Infrastructuur (Wet GDI) wordt geëffectueerd. Deze wet schrijft voor dat de minister van BZK standaarden van de lijst met open standaarden van het Forum Standaardisatie kan aanwijzen die wettelijk verplicht worden. Zodra een standaard wettelijk verplicht is wordt de standaard van de lijst met open standaarden verwijderd.
-

Relatie Webrichtlijnen versie 2 en EN 301 549

De toegankelijkheidseisen in EN 301 549 en Webrichtlijnen versie 2 zijn identiek voor het functioneel toepassingsgebied websites, aangezien beide standaarden de internationale standaard op dat gebied, WCAG 2.0, versie A en AA, zonder aanpassing overgenomen hebben.

Anders dan Webrichtlijnen versie 2 bevat EN 301 549 ook toegankelijkheidseisen die toegespitst zijn op non-web documenten, non-web software, zoals sommige mobiele applicaties en PDF-documenten. Deze toegankelijkheidseisen zijn echter nog niet gepubliceerd. Deze standaard kan als dit wel duidelijk is dus – anders dan Webrichtlijnen versie 2 – worden benut voor een breed scala aan ICT-producten en -diensten. Deze standaard is juist met het oog op deze brede toepassing ontwikkeld door de Europese Standaardisatie Organisaties Cen, Cenelec en Etsi in opdracht van de Europese Commissie in het kader van de richtlijn overheidsopdrachten (die ziet op aanbestedingen, d.w.z. overheidsopdracht boven in beginsel € 134.000,-).

Webrichtlijnen versie 2 bevat richtlijnen en principes voor het optimaal bruikbaar en toegankelijk maken van webcontent voor mensen en systemen, waaronder gebruikers van uiteenlopende webapparaten besturingssystemen en hulptechnologieën. Ditzelfde geldt voor EN 301 549 en dat komt doordat deze standaarden allebei de vier principes van de standaard WCAG 2.0 hanteren. Zie onderstaande figuur waar dit inzichtelijk is gemaakt.

Functioneel toepassingsgebied	doel	standaard			
Webgebaseerde diensten	BOUWKWALITEIT	<u>Principes</u> Content bruikbaar Vindbaar Gebruiksvriendelijk	Principe Universeel		
Websites, incl. web documenten en web applicaties (web apps)	TOEGANKELIJKHEID	<u>Principes</u> Waarneembaar Bedienbaar Begrijpelijk Robuust	WCAG 2.0- A/AA = NEN- ISO/IEC 40500:2012	Webrichtlijnen 2.0	EN 301 549 Hoofdstuk 9 (m.g.v. H 10/ 11)
non-web Documenten andere Software					Hoofdstuk 10 Hoofdstuk 11

Het verschil tussen de standaarden:

- Webrichtlijnen versie 2 bestaat naast WCAG 2.0 ook uit het toegevoegde 'Principe Universeel'. Dit zijn tien andere richtlijnen

over een ander onderwerp, namelijk bouwkwaliteit, die niet zijn opgenomen in EN 301 549 dat alleen over toegankelijkheid gaat. WCAG 2.0 de internationale standaard voor webtoegankelijkheid en het 'Principe Universeel' is door de Nederlandse overheid gedefinieerd als een set extra criteria voor de bouwkwaliteit van websites. Dit betekent dat Principe Universeel wel op de lijst met open standaarden zou kunnen staan, maar niet als onderdeel van Webrichtlijnen versie 2.

- De Europese standaard EN 301 549 ziet naast WCAG 2.0 ook toe op non-web software (mobiele applicaties) en non-web documenten (digitale documenten die niet online worden aangeboden). Webrichtlijnen versie 2 ziet niet toe op deze toepassingsgebieden. Plaatsing van de Europese standaard op de lijst brengt mee dat de uitzondering voor non-web software en non-web documenten wordt verwijderd zonder dat er een verplichting bestaat de standaard in deze gebieden te gebruiken.
- De verplichting om EN 301 549 toe te passen op mobiele applicaties van de overheid ontstaat pas als de wettelijke verplichting in werking treedt. Dat is op basis van de Europese richtlijn medio 2021. Er zijn op dit moment nog geen specificaties (technieken) opgesteld om aan de standaard te kunnen voldoen als het gaat om apps. Dit moet nog duidelijk worden en kan dus als zodanig ook niet binnen het verplichte toepassingsgebied vallen. De Europese Commissie heeft in het kader van de nieuwe richtlijn de opdracht om binnen 2 jaar na publicatie van de richtlijn te komen met specificaties voor apps om de open standaard te kunnen uitvoeren. Tot oplevering van deze specificaties, kan toepassing van de Europese standaard op mobiele applicaties in elk geval niet verplicht gesteld worden voor de 'pas toe of leg uit'-lijst.

2.2 Functioneel toepassingsgebied

Het advies is het functioneel toepassingsgebied van EN 301 549 identiek te maken aan dat van Webrichtlijnen versie 2.

Voor Principe Universeel is het verzoek om het functioneel toepassingsgebied ongewijzigd te laten.

Als functioneel toepassingsgebied voor EN 301 549 wordt voorgesteld:

Voorstel: Webgebaseerde informatie-, interactie-, transactie- en participatiediensten.

Zodra er meer bekend is over H10 non-web documenten (digitale documenten die niet online worden aangeboden) en H11 non-web software (mobiele applicaties) kan het toepassingsgebied breder worden gemaakt. Op dit moment geven de experts de voorkeur aan het huidige toepassingsgebied.

Toelichting: Het toepassingsgebied heeft betrekking op webgebaseerde diensten aan burgers, bedrijven en andere overheden. Dit sluit aan bij de

scope van Forum Standaardisatie die wel inter-organisatiele en niet intra-organisatiele interoperabiliteit omvat. 'Pas toe of leg uit' geldt dus strikt genomen niet voor intranet-websites die alleen intern binnen een overheidsorganisatie worden gebruikt. Het is daarom zeer aan te bevelen om ook voor intranetten de EN 301 549 toe te passen.

Als functioneel toepassingsgebied voor Principe Universeel wordt voorgesteld:

Voorstel: Voor het waarborgen van de bouwkwaliteit van webgebaseerde informatie-, interactie-, transactie- en participatiediensten.

Het voorstel is om het toepassingsgebied uit te breiden zodra dit het geval is voor en aansluitend op EN 301 549.

2.3

Organisatorisch werkingsgebied

De expertgroep adviseert om het organisatorisch werkingsgebied van de standaarden overeen te laten komen met het werkingsgebied waarop het 'pas toe of leg uit' principe van toepassing is, te weten:

Nederlandse overheden (Rijk, provincies, gemeenten en waterschappen) en instellingen uit de (semi-) publieke sector.

3 Toetsing van standaarden aan criteria

Om te bepalen of de standaarden opgenomen moeten worden op de lijst met open standaarden is deze getoetst aan een aantal criteria. Er zijn vier hoofdcriteria:

1. Toegevoegde waarde
2. Open standaardisatieproces
3. Draagvlak
4. Opname bevordert adoptie

Deze criteria staan beschreven in het rapport, "*Toetsingprocedure en criteria voor indieners en experts*" en staan op de website www.forumstandaardisatie.nl/open-standaarden. Het resultaat van de toetsing zal in dit hoofdstuk per criterium beschreven worden. Voor de volledigheid is tevens de definitie van elk criterium opgenomen. Grijs gearceerde vragen zijn op zichzelf niet doorslaggevend voor het beantwoorden van de hoofdvraag, maar dragen wel bij aan het beeld dat nodig is om de hoofdvraag te beantwoorden.

3.1 Toegevoegde waarde

Definitie: De interoperabiliteitswinst en andere voordelen van adoptie van de standaard wegen overheidsbreed en maatschappelijk op tegen de risico's en nadelen.

- 3.1.1 Is het toepassings- en werkingsgebied van de aanmelding goed gedefinieerd?
- 3.1.1.1 *Is het functioneel toepassingsgebied goed gedefinieerd?*
Ja, zie paragraaf 2.2
- 3.1.1.2 *Is het organisatorisch werkingsgebied goed gedefinieerd?*
Ja, zie paragraaf 2.3
- 3.1.1.3 *Is de standaard generiek toepasbaar en niet alleen bedoeld voor gegevensuitwisseling met één of een beperkt aantal specifieke voorzieningen? (toelichtende vraag)*
Ja, de standaarden zijn generiek toepasbaar binnen het beschreven organisatorisch werkingsgebied.
- 3.1.2 Verhoudt de standaard zich goed tot andere standaarden?
- 3.1.2.1 *Kan de standaard naast of in combinatie met reeds opgenomen standaarden worden toegepast (d.w.z. de standaard conflicteert niet met reeds opgenomen standaarden)?*

Ja, zowel EN 301 549 als Principe Universeel vervangen Webrichtlijnen versie 2 welke op dit moment is opgenomen op de lijst met open standaarden.

Voor de standaarden ODF en PDF, die nu op de lijst met open standaarden staan, moet al voldaan worden aan WCAG 2.0. Er kan daarnaast een sterkere relatie ontstaan met ODF en PDF als er meer duidelijkheid komt over de richtlijnen voor non-web documenten, dit is nu nog niet bekend. Ook ziet variant op PDF, namelijk PDF/UA (Universal Accessibility) er op toe dat een PDF document niet in strijd is met WCAG 2.0. Wettelijk is nu o.a. voor officiële bekendmakingen van de overheid al bepaald dat publicaties worden uitgegeven en beschikbaar gehouden in het bestandsformaat PDF/A-1a (ISO 19005-1:2005) of PDF/A-2a (ISO 19005-2:2011).

- 3.1.2.2 *Biedt de aangemelde standaard meerwaarde boven reeds opgenomen standaarden met een overlappend functioneel toepassings- en organisatorisch werkingsgebied? (Dit kan ook om een nieuwe versie van dezelfde standaard gaan.)*

Ja, het afzonderlijk opnemen van EN 301 549 en Principe Universeel dient als vervanging voor Webrichtlijnen versie 2 als gevolg van Europese ontwikkelingen.

- 3.1.2.3 *Biedt de aangemelde standaard meerwaarde boven bestaande concurrerende standaarden die in aanmerking zouden kunnen komen voor opname? (toelichtende vraag)*

Ja, voor EN 301 549 is geen concurrerende standaard te noemen. WCAG 2.0 is opgenomen in EN 301 549. Dit is daardoor geen concurrerende standaard. Het advies van de expertgroep is om WCAG 2.0 ook op de lijst met open standaarden te laten staan, zodat voor inkopers EN 301 549 te gebruiken is en voor techneuten WCAG 2.0.

Ja, voor Principe Universeel is geen concurrerende standaard te noemen. Het is niet bekend of er alternatieven zijn voor Principe Universeel.

- 3.1.2.4 *Is de standaard een internationale standaard of sluit de standaard aan bij relevante internationale standaarden? (toelichtende vraag)*

Ja, EN 301 549 is een Europese standaard om over grenzen heen dezelfde regels te hanteren voor het bruikbaar en toegankelijk maken producten en diensten.

Ja, Principe Universeel is geen Europese standaard, maar sluit wel aan bij de relevante internationale standaard WCAG 2.0. De richtlijnen binnen Principe Universeel waren afgestemd op Webrichtlijnen versie 2 en worden nu aangemeld voor opname op de lijst met open standaarden.

- 3.1.3 *Wegen de kwantitatieve en kwalitatieve voordelen van adoptie van de standaard, voor de (semi-)overheid als geheel en voor de maatschappij, op tegen de nadelen?*

3.1.3.1 *Is de meerwaarde van de standaard goed inzichtelijk te maken? Wat betekent de standaard voor de (bedrijfs)processen van een organisatie of keten en wat los je met de standaard op?*

Ja, EN 301 549 zorgt voor betere toegankelijkheid van webcontent. Daarnaast geeft de aankomende wettelijke verplichting van de standaard aan dat de EU- lidstaten de standaard als een noodzakelijke stap zien naar betere toegankelijkheid van webcontent vanuit de context Europa. Het ondervangen van een interoperabiliteitsprobleem is daarmee afgedekt.

Ja, de experts zijn het erover eens dat de richtlijnen van Principe Universeel van bouwkwaliteit zorgen voor duurzaamheid, hergebruik en het conform afspraken werken. Wel is geconstateerd dat een deel van de standaard doorontwikkeld dient te worden en daarin nog niet voldoende aansluit op de praktijk.

3.1.3.2 *Draagt de standaard bij aan het voorkomen van een vendor lock-in (leveranciersafhankelijkheid)?*

Ja, zowel EN 301 549 als Principe Universeel zijn leveranciersonafhankelijk, waardoor geen vendor lock-in kan ontstaan. Er is nog geen inzicht in leveranciers voor EN 301 549.

3.1.3.3 *Zijn de kosten van implementatie acceptabel en zijn deze kosten bekend en inzichtelijk?*

Nee, dit is voor EN 301 549 nog niet bekend. Er is nog niet veel praktijkervaring met de kosten van toepassing van de norm EN 301 549, maar op basis van de ervaring die de afgelopen 10+ jaar is opgedaan, is waarschijnlijk dat in de inkoopfase verkrijgen en behouden van grip op een onderwerp als webtoegankelijkheid een gunstig effect zal hebben, zowel op het eindresultaat als op de kosten.

Ja, de kosten van Principe Universeel zijn door duurzaamheid, hergebruik en werken conform afspraken op termijn te zien als een kostenbesparing voor alle partijen die hier gebruik van maken. Wel is geconstateerd dat Principe Universeel op onderdelen niet volledig aansluit op de praktijk, hier is doorontwikkeling voor nodig. Partijen trekken hierdoor soms de conclusie dat het niet loont om te voldoen aan Principe Universeel, waardoor deze kostenbesparing niet gehaald wordt.

3.1.3.4 *Is er een (kwalitatieve) business case van de standaard aanwezig?*

Nee, er bestaan nog geen (kwalitatieve) business cases.

3.1.3.5 *Wegen de overheidsbrede en maatschappelijke baten voor de informatievoorziening en de bedrijfsvoering op tegen de kosten?*

Ja, er is bekend dat het toepassen van WCAG 2.0 ervoor zorgt dat toegankelijkheid van digitale participatie voor iedereen wordt gerealiseerd. Zonder de standaard is sprake van beperkingen in toegankelijkheid, de kosten wegen daardoor op tegen het toegankelijk maken voor iedereen.

De kosten bestaan uit extra werk voor de bouwer, meer testwerk, kennis bij iedere betrokkene, training, audits, adviezen, gebruikerstesten en een controle of aan de standaard is voldaan. Dit is mede afhankelijk van de deskundigheid van de ingehuurde ontwikkelaars en hoe de kwaliteitszorg is ingericht bij inkoop/aanbesteding. De verwachting is dat hetzelfde geldt voor EN 301 549 omdat deze gebaseerd is op dezelfde WCAG 2.0 standaard. Doordat de standaard op inkoop is gericht kan er door bij inkoop al aan de standaard te voldoen winst behaald worden aangezien niet achteraf pas aan de standaard hoeft te worden voldaan, echter om hier als inkoop aan te voldoen worden ook kosten gemaakt. Deze kosten zijn nog niet inzichtelijk, waardoor niet te zeggen is welke gevolgen dit precies heeft. Waar het functioneel toepassingsgebied van EN 301 549 verder gaat dan webrichtlijnen versie 2 zijn nog geen ervaringen te noemen.

Ja, dit gaat om vergelijkbare kosten als voor EN 301 549. Vooral voldoende kennis van het Principe Universeel is van belang. Het Principe Universeel zorgt ervoor dat de bouwkwaliteit van websites toeneemt waardoor duurzaamheid, hergebruik en werken conform afspraken mogelijk is. Dit zorgt voor kostenbesparing op de lange termijn. De baten wegen hiermee op tegen de kosten.

3.1.3.6 *Zijn de beveiligingsrisico's aan overheidsbrede adoptie van de standaard acceptabel?*

Niet van toepassing, er zijn geen beveiligingsrisico's voor EN 301 549 en Principe Universeel geïdentificeerd.

3.1.3.7 *Zijn de privacyrisico's aan overheidsbrede adoptie van de standaard acceptabel?*

Ja, er zijn geen privacyrisico's voor EN 301 549 geïdentificeerd.

Ja, Principe Universeel bestaat onder andere uit richtlijnen over persoonsgegevens en privacy bij bouwkwaliteit. In GU15 van principe Universeel staat een voorwaarde bij persoonsgegevens:
<http://versie2.webrichtlijnen.nl/techniek/GU15/>

3.1.4 *Conclusie criteria 'Toegevoegde waarde'*

Voor EN 301 549 is vastgesteld dat deze als Europese standaard wettelijk verplicht gaat worden. De meerwaarde van de standaard en de relatie met andere standaarden is daarmee ondervangen. Wel is nog onduidelijk welke kosten de standaard exact met zich mee gaat brengen. Dit moet blijken uit het daadwerkelijke gebruik.

Voor Principe Universeel zijn de experts het erover eens dat de richtlijnen van Principe Universeel van bouwkwaliteit zorgen voor duurzaamheid, hergebruik en het conform afspraken werken. Wel is geconstateerd dat een deel van de standaard doorontwikkeld dient te worden en daarin nog niet voldoende aansluit op de praktijk en de standaard EN 301 549.

3.2 Open standaardisatieproces

Definitie: De ontwikkeling en het beheer van de standaard zijn op een open, onafhankelijke, toegankelijke, inzichtelijke, zorgvuldige en duurzame wijze ingericht.

3.2.1 Is de documentatie voor een ieder drempelvrij beschikbaar?

3.2.1.1 *Is het specificatiedocument beschikbaar zonder dat er sprake is van onacceptabele belemmeringen (zoals te hoge kosten en te hoge lidmaatschapseisen)?*

Ja, het specificatiedocument voor EN 301 549 is gratis in te zien op de website van ETSI

http://www.etsi.org/deliver/etsi_en/301500_301599/301549/01.01.02_60/en_301549v010102p.pdf. Er is nog geen Nederlandse vertaling van het specificatiedocument, dit is wel gewenst zodat er geen misverstanden ontstaan door taal.

Ja, het specificatiedocument voor Principe Universeel is gratis in te zien via <https://www.digitoegankelijk.nl/over-digitoegankelijk/beheerplan>.

3.2.1.2 *Is de documentatie over het ontwikkel- en beheerproces (bijv. het voorlopige specificatiedocument, notulen en beschrijving besluitvormingsprocedure) beschikbaar zonder dat er sprake is van onacceptabele belemmeringen (zoals te hoge kosten en te hoge lidmaatschapseisen)?*

Ja, in feite wel. EN 301 549 wordt namelijk beheerd door the European Telecommunications Standards Institute (ETSI) en is gezamenlijk opgesteld met de organisaties CEN en CENELEC3. ETSI is een internationale standaardisatieorganisatie met over het algemeen goed gedocumenteerde beheerprocedures. Echter, voor EN 301 549 is de specifieke documentatie nog niet beschikbaar.

Ja, Principe Universeel wordt beheerd door Logius. Webrichtlijnen versie 2 wordt ook door Logius beheerd. Het specificatiedocument is zonder belemmeringen in te zien. Notulen zijn beschikbaar

<https://www.digitoegankelijk.nl/wie-kan-helpen/webrichtlijnen-expert-groep/werkwijze> en het besluitvormingsproces is opgenomen <https://web.archive.org/web/20110307130027/http://versie2.webrichtlijnen.nl/beheerplan/#bijlage1>.

3.2.2 Is het intellectuele eigendomsrecht voor eenieder beschikbaar, zodat de standaard vrij implementeerbaar en te gebruiken is?

3 <http://www.etsi.org/news-events/news/754-new-european-standard-on-accessibility-requirements-for-public-procurement-of-ict-products-and-services>

3.2.2.1 *Stelt de standaardisatieorganisatie het intellectueel eigendomsrecht op de standaard m.b.t. bijvoorbeeld eventuele patenten- onherroepelijk royalty-free voor eenieder beschikbaar?*

Ja, in het specificatiedocument van EN 301 549 is beschreven dat het intellectuele eigendom – met betrekking tot mogelijk aanwezige patenten – van delen van de specificatie onherroepelijk ter beschikking is gesteld op een 'royalty-free' basis.

Ja, voor Principe Universeel is dit opgenomen in het specificatiedocument onder 'governance' <https://www.digitoegankelijk.nl/over-digitoegankelijk/beheerplan>.

3.2.2.2 *Garandeert de standaardisatieorganisatie dat partijen die bijdragen aan de ontwikkeling van de standaard hun intellectueel eigendomsrecht onherroepelijk royalty-free voor eenieder beschikbaar stellen?*

Ja, de beheerprocessen zijn zodanig dat partijen hier in openheid en zonder voorbehouden aan bijdragen. Voor Principe Universeel is dit te lezen onder de kop 'uitgangspunten bij beheer' <https://www.digitoegankelijk.nl/over-digitoegankelijk/beheerplan>.

3.2.3 *Is de inspraak van eenieder in voldoende mate geborgd?*

3.2.3.1 *Is het besluitvormingsproces toegankelijk voor alle belanghebbenden (bijv. gebruikers, leveranciers, adviseurs, wetenschappers)?*

Nee, dit is voor EN 301 549 nergens te lezen. Over het algemeen mag van ETSI verwacht worden dat dit op een juiste manier geregeld is. Wel is bekend dat deelname aan het besluitvormingsproces alleen mogelijk is indien je lid bent van ETSI, hier zijn restricties aan verbonden.

Ja, het besluitvormingsproces bij Logius is open, zie 'governance' <https://www.digitoegankelijk.nl/over-digitoegankelijk/beheerplan>. In het specificatiedocument is beschreven dat er sprake is van een open besluitvormingsprocedure dat toegankelijk is voor alle belanghebbende partijen. Besluitvorming gebeurt nu via de Webrichtlijnen Expertgroep (WEG), hier kunnen belanghebbenden deel aan nemen.

3.2.3.2 *Vindt besluitvorming plaats op een wijze die zoveel mogelijk recht doet aan de verschillende belangen?*

Nee, bij EN 301 549 is dit proces in ieder geval niet in te zien.

Ja, voor Principe Universeel is gedocumenteerd door Logius dat een open besluitvormingsproces wordt gehanteerd. De experts zijn tijdens de expertbijeenkomst tot de conclusie gekomen dat doorontwikkeling nodig is voor Principe Universeel, waardoor nu niet voldoende wordt aangesloten bij de verschillende belangen.

3.2.3.3 *Kan een belanghebbende formeel bezwaar aantekenen tegen de gevolgde procedure?*

Nee, hier is voor beide standaarden geen informatie over beschikbaar.

3.2.3.4 *Organiseert de standaardisatieorganisatie regelmatig overleggen met belanghebbenden over doorontwikkeling en beheer van de standaard?*
Nee, dit is voor EN 301 549 nergens te lezen. Over het algemeen mag van ETSI verwacht worden dat dit op een juiste manier geregeld is.

Nee, er is voor Principe Universeel een Webrichtlijnen Expert Groep (WEG) echter de overleggen zijn geannuleerd. Tijdens de expertbijeenkomst zijn de experts tot de conclusie gekomen dat er op het moment onvoldoende ontwikkeling is bij deze standaard. Hierdoor sluit de standaard niet altijd voldoende aan bij de huidige wensen voor bouwkwaliteit.

3.2.3.5 *Organiseert de standaardisatieorganisatie een publieke consultatie voordat (een nieuwe versie van) de standaard wordt vastgesteld?*
Ja, er wordt gebruik gemaakt van openbare consultatie. Bij het tot stand komen van de EN 301 549 is er een uitgebreid Europees consultatieproces geweest.

Ja, voor Principe Universeel is onder 'community' beschreven hoe consultatie in zijn werk gaat. Alhoewel niet beschreven staat dat er sprake is van een publieke consultatie is het voor iedereen mogelijk om lid te worden van de Community Webrichtlijnen. Daardoor zijn er geen beperkingen om hier een bijdrage aan te leveren.
<https://www.digitoegankelijk.nl/over-digitoegankelijk/beheerplan>

3.2.4 Is de standaardisatieorganisatie onafhankelijk en duurzaam?

3.2.4.1 *Is de ontwikkeling en het beheer van de standaard belegd bij een onafhankelijke non-profit standaardisatieorganisatie?*
Ja, het ontwikkel- en beheerproces is ondergebracht bij ETSI en Logius, dit zijn non-profit organisaties.

3.2.4.2 *Is de financiering van de ontwikkeling en het onderhoud van de standaard voor tenminste drie jaar gegarandeerd?*
Ja, beheer valt onder ETSI en Logius waar geen aanwijzingen tot discontinuering bestaan. Dit zijn stabiele organisaties die worden gefinancierd vanuit de overheid. Er is daarnaast tijdens de expertbijeenkomst door BZK gecommuniceerd dat continuering van het beheer van Principe Universeel voortgezet kan worden indien dit gewenst is. Echter, voor Principe Universeel is nog geen budget voor doorontwikkeling van de standaard beschikbaar. Het is voor de experts een harde eis dat er doorontwikkeling komt. Dit zou betekenen dat als er geen doorontwikkeling komt de standaard niet meer verplicht gesteld wordt.

3.2.5 Is het (versie) beheer van de standaard goed geregeld?

3.2.5.1 *Heeft de standaardisatieorganisatie gepubliceerd beleid met betrekking tot*

versiebeheer van de standaard? (met o.a. aandacht voor migratie van gebruikers)

Nee, hier is voor de standaarden geen informatie over te vinden.

3.2.5.2 *Is de beheerdocumentatie goed vindbaar en verkrijgbaar?*

Nee, beheerdocumentatie voor EN 301 549 is niet vindbaar.

Ja, beheerdocumentatie is beschikbaar via digitoegankelijk.nl:

<https://www.digitoegankelijk.nl/over-digitoegankelijk/beheerplan>

3.2.5.3 *Is het belang van de Nederlandse overheid voldoende geborgd bij de ontwikkeling en het beheer van de standaard?*

Ja, voor EN 301 549 zijn er Europese afspraken gemaakt. Het is in het belang van alle landen dat er geen verschillen tussen landen bestaan.

Nee, het Principe Universeel heeft volgens de experts onvoldoende ontwikkeling doorgemaakt en dekt daarmee niet volledig het belang van de Nederlandse Overheid af.

3.2.5.4 *Is de vertegenwoordiging van belanghebbenden bij het beheer van de standaard een goede representatie van het werkingsgebied en functioneel toepassingsgebied van de standaard?*

Ja, er wordt door ETSI in de samenstelling van teams voor het beheer gezocht naar diversiteit in de belanghebbenden om tot een zo representatief mogelijke samenstelling van belanghebbenden te komen. Voor EN 301 549 is nog geen documentatie beschikbaar waar dit beschreven staat.

Ja, voor het Principe Universeel is er een expertgroep bestaande uit diverse belanghebbenden actief op het functioneel toepassingsgebied en organisatorisch werkingsgebied.

3.2.5.5 *Is het standaardisatieproces van de standaardisatieorganisatie zodanig goed geregeld dat het Forum zich kan onthouden van aanvullende toetsing bij de aanmelding van een nieuwe versie van de standaard?*

Nee, voor EN 301 549 is dit proces nog onvoldoende duidelijk. Over het algemeen mag van ETSI verwacht worden dat dit op een juiste manier geregeld is.

Nee, bij een nieuwe versie van Principe Universeel moet vastgesteld worden dat de gewenste ontwikkelingen zijn doorgemaakt.

3.2.5.6 *Is er een toegankelijk aanspreekpunt of organisatie waar meer informatie over de standaard is te vinden en valt op te vragen?*

Ja, de vraag voor meer informatie over EN 301 549 staat uit bij Inmaculada Placencia Porrero, Deputy Head of Unit, Unit D3 Rights of Persons with Disabilities, European Commission.

Ja, bij Logius is meer informatie over Principe Universeel op te vragen.

3.2.5.7 *Wordt er ondersteuning gegeven in de adoptie en de implementatie van de standaard?*

Nee, er is geen informatie te vinden hoe dit is geregeld. Over het algemeen mag van ETSI verwacht worden dat dit op een juiste manier geregeld is.

3.2.6 *Conclusie criteria 'Open standaardisatieproces'*

Voor EN 301 549 is nog niet alle informatie over het beheer beschikbaar. Over het algemeen mag van een organisatie als ETSI aangenomen worden dat dit goed geregeld is. In het adoptieadvies is opgenomen deze informatie aan te leveren.

De voorlopige conclusie voor Principe Universeel is dat benodigde beheerdocumentatie beschikbaar is maar er volgens de expertgroep in de praktijk blijkt dat doorontwikkeling nodig is om aan te sluiten bij de belangen die er zijn voor bouwkwaliteit en daarmee een actuele standaard te kunnen gebruiken. De standaard zal dan meer en betere criteria nodig hebben wil het dienen als goede standaard voor bouwkwaliteit. Experts onderstrepen dat Principe Universeel technologie-onafhankelijker moet worden en breder inzetbaar. Ter voorbeeld is het met nieuwe technieken lastig om te voldoen, zoals met JavaScript frameworks. Er is vooralsnog geen budget voor deze doorontwikkeling, dit zal in de loop der tijd duidelijk moeten worden. De experts gaven aan dat het een harde eis is dat deze doorontwikkeling er komt, als deze doorontwikkeling uitblijft kan het betekenen dat het geen verplichte standaard meer is.

3.3 Draagvlak

Definitie: Aanbieders en gebruikers moeten voldoende ervaring hebben bij het ondersteunen, implementeren en gebruiken van de standaard.

3.3.1 Bestaat er voldoende marktondersteuning voor de standaard?

3.3.1.1 *Bieden meerdere leveranciers ondersteuning voor de standaard?*

Nee, hier is voor EN 301 549 nog onvoldoende duidelijkheid over.

Ja, voor Principe Universeel zijn voldoende leveranciers bekend ter ondersteuning.

3.3.1.2 *Kan een gebruiker de conformiteit van de implementatie van de standaard (laten) toetsen?*

Ja, voor EN 301 549 is dit te toetsen via ISO 17007.

Nee, voor Principe Universeel is dit niet beschikbaar.

3.3.1.3 *Draagt de standaard voldoende bij aan interoperabiliteit zonder dat aanvullende standaardisatieafspraken (zoals lokale profielen) noodzakelijk zijn? (toelichtende vraag)*

Ja, er zijn geen aanvullende standaardisatieafspraken nodig. EN 301 549 heeft een breder functioneel toepassingsgebied dan WCAG 2.0, maar hier zijn geen aanvullende standaardisatieafspraken noodzakelijk om tot interoperabiliteit te komen.

Nee, hier is door experts benoemd dat er doorontwikkeling nodig is om aanvullende standaardisatieafspraken of overwegingen om de standaard niet toe te passen te kunnen wegnemen.

3.3.1.4 *Zijn er referentieprofielen van de standaard aanwezig en zijn deze referentieprofielen vrij te gebruiken?*

Nee, er zijn geen vrij verkrijgbare implementaties van de standaarden beschikbaar.

3.3.2 Kan de standaard rekenen op voldoende draagvlak?

3.3.2.1 *Staan de belangrijkste stakeholders vanuit de overheid voor deze standaard achter de adoptie van de standaard?*

Ja, voor EN 301 549 is dit Europees vastgelegd en staat daarmee als belangrijkste stakeholder achter de aankomende wettelijke verplichting.

Ja, er is voldoende draagvlak uitgesproken door de expertgroep waaruit blijkt dat bouwkwaliteit gehandhaafd moet blijven. De experts geven wel aan dat doorontwikkeling nodig is voor de adoptie van de standaard.

3.3.2.2 *Staan de overheidsorganisaties die daadwerkelijk worden geraakt door een mogelijke verplichting van de standaard achter het gebruik van de standaard?*

Ja, het is niet duidelijk welke overheidsorganisaties achter de standaard staan, maar er is voor EN 301 549 Europees vastgelegd dat er gebruik van moet worden gemaakt waardoor toch een 'ja' op deze vraag.

Ja, voor Principe Universeel is door experts benoemd dat ongeveer 100 gemeenten voldoen aan de standaard. Een groter deel van de gemeenten is daarnaast bezig met implementatie van Principe Universeel, maar heeft nog niet de volledige set aan richtlijnen geïmplementeerd. Experts geven daarnaast aan dat er breed mee wordt gewerkt. Voorbeelden zijn te vinden op digitoegankelijk.nl en via het webregister van de Rijksoverheid <http://www.communicatierijk.nl/vakkennis/r/rijkswebsites-verplichte-richtlijnen/inhoud/websiteregister>.

3.3.2.3 *Wordt de aangemelde versie van de standaard binnen het organisatorische werkingsgebied door meerdere organisaties gebruikt?*

Ja, indirect wel. Met name de standaard WCAG 2.0 wordt door veel organisaties gebruikt. Dit beslaat het gedeelte van de standaard EN 301 549 dat nu in het functioneel toepassingsgebied is opgenomen, waardoor gezegd kan worden dat meerdere organisaties gebruik maken van een deel van de standaard. Daadwerkelijk gebruik van specifiek EN 301 549 is nog niet te herleiden naar organisaties. Met name voor het gebruik van de

standaard in de praktijk voor de aanvullende verplichtingen (non-web documenten en non-web software) is nog niet duidelijk wat het gebruik is.

Internationaal gezien wordt de standaard in alle lidstaten van de Verenigde Naties gebruikt. Het daadwerkelijke aantal organisaties dat gebruik maakt van de standaard is daardoor breder.

Van Webrichtlijnen versie 2 is, met WCAG 2.0 als basis, wel te specificeren waar de standaard wordt gebruikt. Met name de afdelingen Communicatie, Marketing en ICT maken er gebruik van. Mensen die er mee moeten werken zijn over het algemeen managers, redacteurs, webmasters, ontwerpers, communicatiemedewerkers en ontwikkelaars. Organisaties kunnen ondersteuning krijgen van webbureaus, creatieve bureaus, ICT-leveranciers en adviesbureaus in het adviseren, ondersteunen en ontwikkelen van webproducten.

Ja, Principe Universeel wordt breed gebruikt. De groep gebruikers van Principe Universeel is kleiner dan het gebruik van WCAG 2.0. WCAG 2.0 wordt buiten overheden en buiten Nederland ook veel gebruikt. Via [digitoegankelijk.nl](http://www.communicatierijk.nl/vakkennis/r/rijkswebsites-verplichte-richtlijnen/inhoud/websiteregister) en via het webregister van de Rijksoverheid <http://www.communicatierijk.nl/vakkennis/r/rijkswebsites-verplichte-richtlijnen/inhoud/websiteregister> is te zien dat er breed gebruik wordt gemaakt van de standaarden.

3.3.2.4 *Wordt een vorige versie van de standaard binnen het organisatorische werkingsgebied door meerdere organisaties gebruikt?*

Nee, voor EN 301 549 niet. Wel kan het zijn dat voor het onderdeel WCAG 2.0 de vorige versie WCAG 1.0 door organisatie wordt gebruikt. Om hoeveel organisaties dit gaat is niet duidelijk.

Nee, voor Principe Universeel is er geen vorige versie.

3.3.2.5 *Is de aangemelde versie backwards compatible met eerdere versies van de standaard?*

Nee, voor EN 301 549 niet. Het onderdeel WCAG 2.0 is wel backwards compatible naar WCAG 1.0.

Nee, voor Principe Universeel is er geen vorige versie.

3.3.2.6 *Zijn er voldoende positieve signalen over toekomstige gebruik van de standaard door (semi-)overheidsorganisaties, het bedrijfsleven en burgers?*

Ja, doordat EN 301 549 een Europese standaard is en de verplichting in Europese landen ingevoerd zal worden is de verwachting dat hiervan breder gebruik gemaakt zal worden.

Nee, experts geven aan dat het een harde eis is om het Principe Universeel te doorontwikkelen. Op het moment zijn er voldoende organisaties die gebruik maken van de standaard. Als er geen doorontwikkeling komt kan dit betekenen dat de standaard niet meer

verplicht wordt gesteld. Als dit wel gebeurt kan de standaard op voldoende positieve signalen voor toekomstig gebruik rekenen. Dit moet worden afgewacht. In het adoptieadvies is een oproep gedaan aan BZK om hier duidelijkheid in te geven.

3.3.3 *Conclusie criteria 'Draagvlak'*

De standaard EN 301 549 heeft de Europese landen als belangrijkste stakeholder achter zich en laat voldoende indirect gebruik zien via WCAG 2.0. Er is nog onvoldoende duidelijkheid over het daadwerkelijke gebruik, echter aangezien er een wettelijke verplichting komt voor het toepassen van de standaard is de verwachting dat de standaard breed gebruikt gaat worden.

Voor Principe Universeel spreken voldoende organisaties zich uit voor het belang van de standaard. Er wordt ook breed gebruik gemaakt van de standaard. Een belangrijk aandachtspunt is dat experts hebben uitgesproken doorontwikkeling van de standaard als harde eis te zien om de standaard te verplichten. Als er geen doorontwikkeling komt kan dit betekenen dat de standaard niet meer verplicht wordt gesteld. Als dit wel gebeurt kan de standaard op voldoende positieve signalen voor toekomstig gebruik rekenen. Dit moet worden afgewacht. In het adoptieadvies is een oproep gedaan aan BZK om hier duidelijkheid in te geven.

3.4 **Opname bevordert adoptie**

Definitie: De opname op de lijst is een geschikt middel om de adoptie van de standaard te bevorderen.

Er zijn twee lijsten: de lijst met aanbevolen standaarden en de lijst voor 'pas toe of leg uit'. Deze laatste lijst is bedoeld om standaarden een extra stimulans te geven wanneer:

1. Hun huidige adoptie binnen de (semi-)overheid beperkt is;
2. Opname bijdraagt aan de adoptie door te stimuleren o.b.v. het 'pas toe of leg uit' regime.

De lijst met aanbevolen standaarden vormt een referentie voor standaarden die veel gebruikt worden. Als standaarden voldoen aan enkele basisvoorwaarden (voor o.a. openheid), er is geen discussie over en de standaarden worden breed gebruikt, dan vindt opname op die lijst plaats.

Het Forum Standaardisatie heeft geconcludeerd dat het voor de aanbevolen standaarden op de lijst ook verstandig is om standaarden mee te nemen die nog eerder in de levensfase zitten: standaarden die wel zijn vastgesteld maar nog niet regulier/breed gebruikt worden en veelbelovend zijn in toepassing in de nabije toekomst dan wel een

bestaande standaard (op de lijst) vervangen en standaarden die in de nabije toekomst naar verwachting gangbaar worden.

3.4.1

Is de "pas toe of leg uit"-lijst het passende middel om de adoptie van de standaard binnen de (semi)overheid te bevorderen?

Ja, voor EN 301 549 is 'pas toe of leg uit' –verplichting het passende middel om adoptie van de standaard te bevorden in aanloop naar de wettelijke verplichting medio 2018. Hierdoor wordt het toepassen van de standaard niet alleen bevorderd (verplicht) bij aanbesteding van ICT diensten en producten (boven in beginsel 134.000,-). Ook zorgt een eventuele opname van EN 301 549 op de lijst er voor dat overheden en marktpartijen zijn voorbereid op de aankomende wettelijke verplichting om deze standaard toe te passen op website en daarna ook op non-web documenten en non-web software.

3.4.2 *Is de lijst met aanbevolen (gangbare) open standaarden het passende middel om de adoptie van de standaard binnen de (semi)overheid te bevorderen?*

Dit moet blijken uit de openbare consultatie. Het Principe Universeel mag niet als één standaard worden opgenomen met EN 301 549 (goldplating). Op dit moment geeft een meerderheid van de expertgroep aan pas toe of leg uit als het passende middel te zien, maar dat doorontwikkeling van de standaard ook wenselijk is. Ook zijn er experts die aanbevolen meer passend vinden, uit de openbare consultatie moet blijken wat geadviseerd kan worden aan het Forum.

3.4.3 *Conclusie criteria 'Opname bevordert adoptie'*

Voor EN 301 549 is pas toe of leg uit het passende middel gezien de aankomende wettelijke verplichting. Voor Principe Universeel moet uit de openbare consultatie blijken of de doorontwikkeling van Principe Universeel een verplichting wel of niet in de weg staat.

4 Adoptieactiviteiten

Definitie: Gebruik van de standaard is het einddoel van het Forum en College. Plaatsing op de lijsten is hiervoor een goede stap, maar voor het daadwerkelijk adopteren (implementeren en gebruiken) van de standaard is vaak aanvullende actie benodigd. Aanvullend kan Forum Standaardisatie dan ook bijdragen aan adoptie van de standaard door het actief inzetten van adoptie-instrumenten of ondersteunende acties. Welke kansen zijn er om de adoptie te versnellen en welke drempels bestaan er die de adoptie van de standaard hinderen?

In dit deel wordt in kaart gebracht welke kansen er zijn om de adoptie te versnellen en welke drempels er bestaan die de adoptie van de standaard hinderen. Aanvullend kan Forum Standaardisatie bijdragen aan adoptie van de standaard door het actief inzetten van adoptie-instrumenten of ondersteunende acties. Tot slot beantwoordt dit deel de vragen of en op welke termijn de adoptievoorgang van de standaard het best nog eens geëvalueerd kan worden.

Adoptievragen:

1. Welke kansen zijn er om de adoptie van de standaard te versnellen en wat kan op korte termijn worden opgepakt?
2. Welke drempels hinderen de adoptie van de standaard?
3. Welke adoptieadviezen aan derden, zijn belangrijk om mee te geven aan het Forum en Nationaal Beraad? (Het gaat om adviezen aan partijen die door het Forum en Nationaal Beraad worden opgeroepen actie te ondernemen. Maak deze adviezen zo concreet mogelijk; aan wie is het advies gericht en op welke termijn moet deze partij invulling geven aan het advies?)
4. Is het nuttig in de toekomst de adoptievoortgang van de voorliggende standaard te evalueren en wat is hiervoor een goede termijn?
5. Wie zou de voortgang van de adoptie idealiter monitoren en evalueren? (dit kan bijvoorbeeld de expertgroep zijn, het Forum of een derde partij)
6. Hoe kan het Forum Standaardisatie de adoptie van de standaard ondersteunen door het inzetten van adoptie-instrumenten? (zie: https://www.forumstandaardisatie.nl/fileadmin/os/documenten/2013_2911_Overzicht_adoptie-instrumenten.pdf voor een overzicht van mogelijk adoptie-instrumenten)

De expertgroep doet het Nationaal Beraad de aanbeveling om bij de opname op de lijst voor 'pas toe of leg uit' ten aanzien van de adoptie van EN 301 549 en Principe Universeel de volgende oproepen te doen:

- Het opstellen van een Duidelijke Roadmap (o.a. infographic) door BZK over de verplichting en hoe te komen tot implementatie. Het

verzoek om dit duidelijk op de website digitoegankelijk.nl te plaatsen zodat voor iedereen duidelijk is wat er staat te gebeuren door adequate informatie en inzicht in beleidsontwikkelingen.

- Gegeven de maatschappelijke betrokkenheid rond dit onderwerp, vanuit BZK zorgvuldig te communiceren en ervoor te zorgen dat de juiste organisaties betrokken zijn. Daarnaast heeft de indiener aangegeven om de voorgenomen wijziging duidelijk en breed te communiceren.
- De oproep aan BZK en beheerorganisatie Logius om te zorgen voor de doorontwikkeling van het Principe Universeel. De standaard zal dan doorontwikkeld moeten worden door meer en betere criteria wil het dienen als goede standaard voor bouwkwiteit. Experts onderstrepen dat Principe Universeel technologie-onafhankelijker moet worden en breder inzetbaar. Ter voorbeeld is het met nieuwe technieken lastig om te voldoen, zoals met JavaScript frameworks. Aangezien EN 301 549 naast webdocumenten ook over non-web documenten en non-web software gaat is de aanbeveling om hier voor bouwkaliteit op aan te gaan sluiten. Mocht in de praktijk blijken dat de doorontwikkeling van Principe Universeel niet tot stand wordt gebracht, dan kan dit betekenen dat de standaard niet op de lijst met open standaarden kan staan aangezien dan niet aan de criteria wordt voldaan. CRvM (College voor de Rechten van de Mens) zou een goede partner zijn voor het monitoren en evalueren van de voortgang.
- De oproep aan BZK om de ontwikkelingen te volgen van de nieuwe ISO standaard (ISO standaard ISO/IEC 30071-1 Code of Practice creating Accessible ICT Products and Services) voor borging van processen en dit aan te laten sluiten met Principe Universeel. De experts geven aan dat er grote behoefte is. Goede borging binnen organisatorische processen draagt er toe bij dat websites die toegankelijk gebouwd worden dat ook blijven bij doorontwikkeling.
- De oproep aan de Europese commissie om in een vertaling van EN 301 549 te voorzien.
- De Oproep aan ETSI om inzicht te geven in de beheerdocumentatie van EN 301 549
- De oproep aan organisaties om gebruikerstesten uit te voeren. Het bouwen van een website volgens de toegankelijkheidseisen van de EN 301 549 standaard alleen is niet voldoende. Laat voor lancering van een online dienst ook een gebruikerstest uitvoeren door een representatieve groep mensen met een functiebeperking. Hierbij wordt gecontroleerd of de website in de praktijk ook echt goed toegankelijk is voor mensen met een visuele, auditieve, motorische en of andere beperking. Herhaal deze gebruikerstest voor belangrijke updates om de toegankelijkheid van de online dienst blijvend te borgen.

Pas toe of leg uit				Wettelijke regeling			
2016	2017	2018	2019	2020	2021		
Q2	Q3	Q4	Q1-2	Q3-4			
14 juni 2016 inwerkingtreding VN Verdrag Handicap	(1 juli 2016) inwerkingtreding Wijziging Aanbestedingswet (o.b.v. EU richtlijn overheidsopdrachten)	inwerkingtreding EU Richtlijn Toegankelijkheid Websites/Apps Overheden		inwerkingtreding wetgeving (Wet GDI) o.b.v. EU Richtlijn Toegankelijkheid Websites/Apps Overheden	O.b.v. wet	O.b.v. wet	
de implementatie van minimum normen en richtlijnen voor de toegankelijkheid van ICT	toegankelijkheid als criterium bij specificaties aanbesteding van overheidsopdrachten boven 134.000,-	toepassing toegankelijkheidseisen op websites en apps van de overheid		wettelijke aanwijzing toegankelijkheidseisen voor websites en apps van de overheid	toepassing toegankelijkheidseisen op nieuwe websites op nieuwe/ge-update intra/extranetten	toepassing toegankelijkheidseisen op mobiele applicaties	
via internationale standaard voor toegankelijkheid, bijv. EN 301 549	sufficient EN 301 549 voor toegankelijke ICT producten en diensten	sufficient EN 301 549 voor toegankelijke ICT producten en diensten		wettelijke standaard EN 301 549 voor toegankelijke ICT producten en diensten	wettelijke standaard EN 301 549 voor toegankelijke ICT producten en diensten	wettelijke standaard EN 301 549 voor toegankelijke ICT producten en diensten & technische specificaties Europese Commissie voor apps	

Tijdslijn Europese verplichtingen in relatie tot EN 301 549